

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากนักเรียนจบการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาแล้ว ส่วนหนึ่งที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อได้ออกไปประกอบอาชีพเพื่อเป็นกำลังแรงงานให้แก่ครอบครัว และอีกส่วนหนึ่งที่มีโอกาสทางการศึกษาก็จะศึกษาต่อในชั้นสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ

การศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ หรือการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดเพื่อให้บุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม การศึกษาระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละ 3 ปี ในมัธยมศึกษาตอนต้นพึงให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการ และวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจอย่างกว้างขวาง มัธยมศึกษาตอนปลายพึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520:15)

ลักษณะของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนค้นพบและพัฒนาความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง มีความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอในการดำรงชีวิตและการศึกษาเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังเพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีและมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2530:11) โดยมีโครงสร้างของหลักสูตร ซึ่งกำหนดไว้ 5 กลุ่มวิชาคือ กลุ่มภาษา ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กลุ่มวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ได้แก่ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา กลุ่มเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ ได้แก่ พลานามัยและศิลปศึกษา และกลุ่มการทำงานและอาชีพ ได้แก่ การงานและอาชีพ สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้นได้กำหนดให้มีวิชาบังคับ คือ วิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาพลานามัยและวิชาการงาน (บังคับในชั้น ม.1-3) วิชา

คณิตศาสตร์และวิชาศิลปะศึกษา (บังคับในชั้น ม.1-2) รวม 72 หน่วยการเรียน สำหรับวิชาเลือก ให้เรียนวิชาต่าง ๆ ใน 5 กลุ่มวิชาตามข้อกำหนดของหลักสูตร โดยเลือกเรียนอย่างน้อย 24 หน่วยการเรียน สำหรับการจัตรายวิชากลุ่มการงานและอาชีพที่นอกเหนือจากที่มีอยู่ในหลักสูตร ให้โรงเรียนเป็นผู้จัดทำตามความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่นได้โดยอนุมัติของกระทรวง ศึกษาธิการ ซึ่ง จำเนียร น้อยท่าซ่าง (2524:41) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดแผนการเรียน ของโรงเรียนว่า นอกจากแผนการเรียนที่เน้นหนักทางวิชาการ คือ มีวิชาสามัญเป็นวิชาเลือก ซึ่งทางโรงเรียนสามารถจัดได้อยู่แล้ว ควรมีแผนการเรียนที่มีวิชาอาชีพต่าง ๆ เป็นวิชาเลือก จะเป็นวิชาอาชีพที่เรียนจบในภาคเรียนเดียว ปีเดียว หรือจะจัดเป็นแผนการเรียนวิชาอาชีพที่ เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งซึ่งเรียนติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปี ก็ได้ตามความพร้อมในด้าน ขนาด โรงเรียน อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และครูผู้สอน อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลาน เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแผนการเรียนของบุตร ดังที่ จำเนียร น้อยท่าซ่าง (2524:44-45) ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการเรียนวิชาอาชีพ ของเด็ก พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรของตนเรียนทางสายวิชาสามัญ เพื่อจะได้ศึกษา ต่อในระดับสูง ๆ ต่อไป สำหรับการเรียนวิชาอาชีพ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ร้อยละ 93.17 ต้องการ ให้โรงเรียนมัธยมศึกษา เปิดสอนวิชาอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น และจากการให้สัมภาษณ์ของ วินัย เกษมเศรษฐ รองอธิบดีกรมวิชาการ (2529:10) กล่าวว่า โรงเรียนส่วนใหญ่เปิดแผนวิชาชีพ ตามความพร้อมของโรงเรียนเป็นอันดับแรก รองลงมาจึงพิจารณาถึงความชอบ ความสนใจของ นักเรียน และความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการจัดการมัธยมศึกษาปัจจุบันมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ทาง วิชาการ เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อ และให้มีความรู้ทางวิชาชีพให้พร้อมที่จะออกไป ประกอบอาชีพสำหรับผู้ที่ไม่ศึกษาต่อ แต่เมื่อพิจารณาการจัดการมัธยมศึกษาที่ผ่านมาแล้วยังถือว่าไม่ เป็นไปตามเป้าหมาย อีกทั้งไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม ทั้งนี้เนื่องมาจากค่านิยมของผู้เรียนมัธยม ศึกษาที่ยังมุ่งเน้นหนักทางวิชาการ ประกอบกับผู้ปกครองไม่นิยมให้บุตรเรียนทางสายอาชีพ และ การปฏิบัติของโรงเรียนในแผนการเรียนวิชาชีพไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตร กล่าวคือ ไม่สามารถเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนได้เต็มที่ สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้การศึกษาระดับมัธยม ศึกษาไม่สามารถจูงใจให้ผู้จบหลักสูตรประถมศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับนี้เพิ่มขึ้น โดยที่ผู้จบหลัก- ฐานประถมศึกษาที่ไม่ได้ศึกษาต่อนี้จำนวนหนึ่งจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อหางานทำในสถานภาพ ต่าง ๆ กัน จากการประมาณของกองวางแผนประชากรและกำลังคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี 2529 ประมาณว่า ผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ เข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นจำนวนถึง 1.8 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้จบประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 8.2 แสนคน (อ้างถึงใน สุมาลี ปิตยานนท์ 2529:6) แสดงให้เห็นว่า จำนวนผู้จบหลักสูตรประถมศึกษาที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ โดยการเข้าสู่ตลาดแรงงานมีเป็นจำนวนมาก

ความหมายของตลาดแรงงาน

จางงศ์ สมประสงค์ และ ประศิษฐ์ ชาสมบัติ (2519:64) กล่าวว่า ตลาดแรงงาน หมายถึง การเจรจาหรือตกลงว่าจ้างทำงานระหว่างนายจ้างซึ่งเป็นผู้ซื้อแรงงาน และฝ่ายลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ขายแรงงาน

แมน สารรัตน์ (2527:84) กล่าวว่า ตลาดแรงงานหมายถึง วงการและกระบวนการซึ่งผู้ผลิตที่พร้อมสำหรับการเป็นนายจ้างและคนงานที่พร้อมสำหรับการเป็นลูกจ้าง สามารถทำความตกลงกัน ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนแรงงานที่ต้องการจ้าง ค่าจ้าง หรือผลตอบแทนอื่นใดที่เกี่ยวกับการจ้าง ตลอดจนเงื่อนไขหรือสภาพการจ้างในเวลาใดเวลาหนึ่ง

สุโขทัยธรรมาธิราช (2528:143) ให้คำจำกัดความว่า ตลาดแรงงานคือ แหล่งที่นายจ้างและคนงานจะพบกันได้ เพื่อจะได้ตกลงทำสัญญาเข้าทำงาน โดยนายจ้างได้รับบริการจากคนงาน และคนงานได้รับค่าจ้างเป็นผลตอบแทนจากการขายแรงงาน ถ้ามองในแง่วิชาการ ตลาดแรงงานก็คือ แหล่งที่ก่อให้เกิดอุปสงค์และอุปทานของแรงงานนั่นเอง อุปสงค์ของแรงงานคือ ฝ่ายนายจ้างที่ต้องการจ้างแรงงาน และอุปทานของแรงงานก็คือ ฝ่ายลูกจ้าง หรือคนงานที่ต้องการเสนอขายแรงงาน หรือหางานทำ

จาคูบอส์คาส (Jakubauskas อ้างถึงใน แมน สารรัตน์ 2527:84) ให้คำจำกัดความว่า ตลาดแรงงานคือ กระบวนการซึ่งอุปสงค์ และอุปทาน แรงงานคุณภาพใดคุณภาพหนึ่งถูกนำเข้ามาให้เกิดความสมดุลกัน

ลิปซี (Lipsey อ้างถึงใน แมน สารรัตน์ 2527:84) กล่าวว่า ตลาดแรงงานคือ บริเวณซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายแรงงานทำความตกลงซื้อขายแรงงาน ซึ่งมีคุณภาพอย่างไรอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ

จากความหมายของตลาดแรงงานดังกล่าวสรุปได้ว่า ตลาดแรงงานคือ กระบวนการเจรจาตกลงระหว่างผู้ซื้อแรงงาน ซึ่งเป็นฝ่ายนายจ้างกับผู้ขายแรงงาน หรือฝ่ายลูกจ้างที่มีคุณภาพใดคุณภาพหนึ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนแรงงาน ค่าจ้าง ผลตอบแทน และสภาพการจ้างในเวลาใดเวลาหนึ่ง

ประเภทของตลาดแรงงาน

แผน สारรัตน์ (2527:88) ได้จำแนกประเภทของตลาดแรงงานออกเป็น 3 แบบคือ

1. จำแนกประเภทตามเขตภูมิประเทศ หรือเขตการปกครอง เช่น ตลาดแรงงานในภาคเหนือ ภาคกลาง หรือตลาดแรงงานเชียงใหม่ ตลาดแรงงานกรุงเทพมหานคร การจำแนกประเภทนี้มีประโยชน์ในการแบ่งเขต และการจัดทำข่าวสารตลาดแรงงาน
2. จำแนกประเภทตามอาชีพ เช่น ตลาดแรงงานช่างแกะสลัก ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง เป็นต้น การจำแนกประเภทของตลาดแรงงานแบบนี้ มีประโยชน์ในการให้ข้อมูลแก่ผู้แสวงหางานทำในอาชีพต่าง ๆ
3. จำแนกประเภทตามอุตสาหกรรม เช่น ตลาดแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้า เครื่องกระป๋อง เหล็ก และเหล็กกล้า เป็นต้น การจำแนกแบบนี้มีประโยชน์ทำนองเดียวกับจำแนกประเภทตามอาชีพ แต่ให้ภาพพจน์และสารนิเทศในวงที่กว้างกว่า

อย่างไรก็ตาม การจำแนกประเภทของตลาดแรงงานเป็น 3 แบบ ดังได้กล่าวมาแล้ว นั้น สุโขทัยธรรมมาธิราช (2528:144) ได้จำแนกประเภทของตลาดแรงงานเพิ่มเติมอีก 1 แบบ คือ จำแนกตามระเบียบการว่าจ้างแรงงาน แยกได้เป็น ตลาดแรงงานของรัฐ และตลาดแรงงานของเอกชน

ตลาดแรงงานของรัฐ ได้แก่ แรงงานที่เข้าไปทำงานให้แก่ทางราชการ ซึ่งแรงงานเหล่านี้เรียกว่า เป็นข้าราชการ ลูกจ้าง แรงงานเหล่านี้เข้าไปทำงานโดยผ่านระเบียบกฎข้อบังคับตามที่กฎหมายกำหนดไว้แน่ชัด

ตลาดแรงงานธุรกิจเอกชน ได้แก่ แรงงานที่เข้าไปทำงานในภาคเอกชน ซึ่งสัญญาว่าจ้างไม่ได้มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นราย ๆ ไป และอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ.2526 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2529:49) พบว่า เด็กอายุ 12-14 ปี จำนวน 447,480 คน ทำงานจำแนกตามอุตสาหกรรมหมวดเกษตรกรรม การป่าไม้ การล่าสัตว์ และการประมง มากที่สุดคือ 412,150 คน คิดเป็นร้อยละ 92.10 รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรม หมวดพาณิชย์กรรม 15,540 คน คิดเป็นร้อยละ 3.47 และแรงงานเด็กจำนวน 11,380 คน หรือร้อยละ 2.54 เป็นผู้ทำงานอุตสาหกรรมหมวดอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

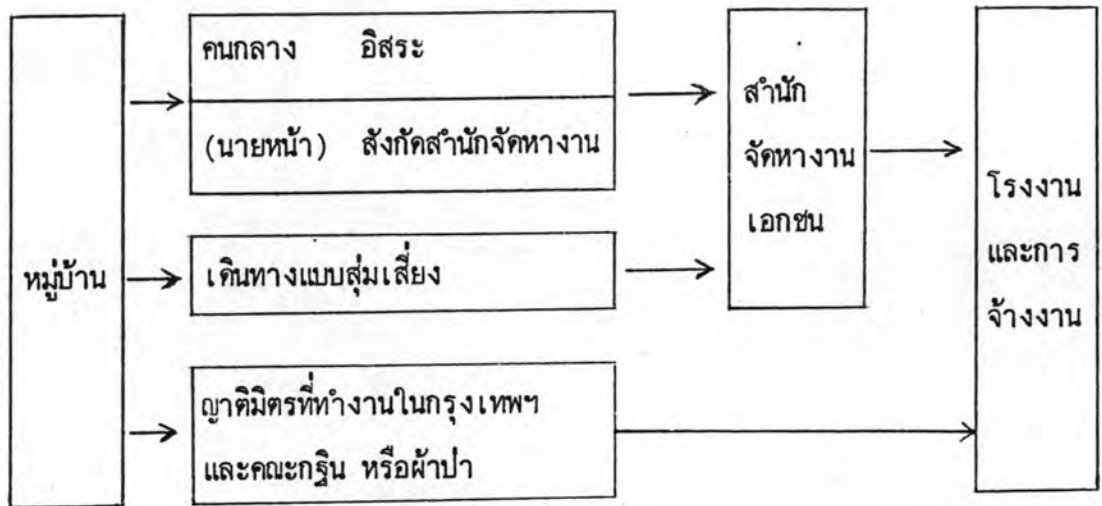
กระบวนการเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็ก

จากรายงานการวิจัยเรื่อง สวัสดิภาพและพัฒนาการของแรงงานเด็กในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต (2529:24) กล่าวว่า แรงงานเด็กเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อายุต่ำสุด 9 ปี จำนวน 1 คน ที่เหลืออายุ 11-24 ปี จำนวน 324 คน เด็กเหล่านี้จบการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 5-7 มากที่สุด รองลงมาคือ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นน้อยที่สุด เข้ามาทำงานในสถานประกอบการผลิตสิ่งทอมากที่สุด รองลงมาคือ ประเภทผลิตเคมีภัณฑ์ และการผลิตกระดาษ ตามลำดับ โดยมีวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงานในส่วนกลางดังนี้

1. มากับนายหน้า โดยนายหน้าจะพาเด็กไปส่งให้สำนักงานจัดหางานมากกว่าส่งให้นายจ้างโดยตรง
2. นายจ้างไปรับด้วยตนเองถึงภูมิลำเนาของเด็ก กรณีส่วนมากนายจ้างจะมีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านของเด็กมาเป็นเวลานาน หรือรู้จักกับลูกจ้างคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้จัดเตรียมเด็กให้
3. เด็กมากับบิดามารดา ญาติหรือเพื่อนบ้าน ผู้ที่พาเด็กมาทำงานอาจจะเคยทำงานหรือกำลังอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วกลับไปรับเด็ก หรืออาจจะเป็นลักษณะที่ผู้ใหญ่มาหางานทำแล้วนำเด็กมาด้วย บางกรณีผู้ใหญ่ซึ่งมักเป็นบิดามารดาพาเด็กมาเพื่อให้เด็กหางานทำเท่านั้น เมื่อเด็กได้งานก็จะรับค่าจ้างของเด็กล่วงหน้าแล้วกลับภูมิลำเนาเดิมของตน
4. เด็กมาหางานทำด้วยตนเอง ส่วนมากจะเป็นเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงมีบ้างถ้าเป็นเด็กโตและเคยมาทำงานหรือมาเที่ยวกรุงเทพฯ แล้ว อย่างไรก็ตามเด็กที่มาเองส่วนใหญ่จะมีปัญหาที่บ้าน

อรรถพล พันธุ์บุญเกิด (ใน ชนิตา รักษาพลเมือง บรรณาธิการ 2528:205) กล่าวถึงวิธีเข้าทำงานตามโรงงาน หรือวิธีการออกจากหมู่บ้านสู่การจ้างงานและสถานประกอบการต่าง ๆ มี 3 วิธีคือ

วิธีการออกจากหมู่บ้านสู่การจ้างงานและสถานประกอบการต่าง ๆ มี 3 วิธีคือ

1. เดินทางไปกับคนกลางหรือนายหน้า เป็นการเข้าสู่ตลาดแรงงานในยุคแรก ๆ มีนายหน้ามาชักชวน แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

ก. นายหน้าอีสระ ได้แก่คนในท้องถิ่น ที่เคยมีประสบการณ์พาเด็ก ซึ่งอาจเป็นลูกหลานของตนเองไปทำงานในเมือง โดยพาเด็กไปให้สำนักหางานเอกชน หรือบางคนก็รู้จักกับนายจ้างหรือเจ้าของโรงงานจะพาเด็กเข้าทำงานโดยไม่ผ่านสำนักจัดหางาน

ข. นายหน้าสังกัดสำนักจัดหางาน ได้แก่นายหน้าที่วนเวียนอยู่ตามบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพงและสถานีขนส่งหมอชิต บางทีก็เดินทางเข้าไปหาเด็กตามหมู่บ้านเพื่อชักชวนมาทำงาน

2. การเดินทางไปแบบสุ่มเสี่ยง ชาวบ้านและเด็ก ๆ จะเดินทางไปหางานทำที่กรุงเทพฯ และพบกับนายหน้าของสำนักจัดหางาน หรือไม่ก็ไปที่สำนักจัดหางานโดยตรง

3. เดินทางไปกับญาติมิตร คณะกรู้นหรือฝ่าป่า เป็นการเดินทางเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยไปพร้อมกับญาติมิตรที่ทำงานในกรุงเทพฯ วิธีนี้แรงงานเด็กจากหมู่บ้านจะไปรวมอยู่ที่โรงงาน

แห่งเดียวกัน หรือละแวกใกล้เคียงกัน และมีความปลอดภัยมากกว่าวิธีอื่น ๆ

คมวิทย์ แดงไชยวัฒน์ (2528:102-110) ได้ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการใช้แรงงานเด็ก กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เด็กที่ใช้แรงงานอายุไม่เกิน 15 ปี จำนวน 200 คน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 55.5 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 รองลงมาคือจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 5-7 ร้อยละ 36.5 อีกร้อยละ 3.5 เป็นเด็กที่สอบตกชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือ 2 แล้วไม่เรียนต่อ โดยที่มีการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปีในภาคพาณิชย์กรรมและบริการ และเด็กอายุ 13-15 ปีมักจะทำงานในภาคอุตสาหกรรม เด็กเหล่านี้ได้รับการชักชวนมาทำงาน จากญาติเป็นส่วนมาก รองลงมาคือเพื่อน โดยบุคคลเหล่านี้ทำงานอยู่ก่อนแล้ว เวลากลับบ้านได้ ชักชวนเด็กมาทำงานด้วย สำหรับกรณีที่เด็กมาทำงานเพราะบิดา มารดาชักชวนมาทำงานนั้น บิดามารดาจะทำงานอยู่ก่อนแล้ว ส่วนมากจะเป็นกรรมกร นอกนั้นเด็กจะติดต่อผ่านนายหน้าจัดหา งาน และเด็กติดต่อกันโดยตรงน้อยที่สุด

สาเหตุที่มีการใช้แรงงานเด็ก

การใช้แรงงานเด็กในประเทศไทยเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเหตุว่าเด็กเหล่านี้ ต้องการมีรายได้เป็นของตัวเองและต้องการที่จะแบ่งเบาภาระของครอบครัวอันเนื่องมาจาก ความยากจนที่ผลักดันให้เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน แทนที่จะอยู่ในโรงเรียน แรงงานเด็กส่วนใหญ่จะทำงานในภาคเกษตรร้อยละ 92 อีกร้อยละ 8 อยู่ในภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2530:32) จากการสำรวจของ Kiruga Ferando 1985 (อ้างถึงใน คมวิทย์ แดงไชยวัฒน์ 2529:14) พบว่า เด็กไทยทั่วประเทศถูกใช้แรงงานถึงร้อยละ 25 เป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากแทนซาเนียและโมซัมบิก

การพิจารณาสาเหตุที่เด็กต้องเข้ามาสู่ตลาดแรงงานนั้น พรพิมล แซ่โอ้ว (2527:8) ได้แยกพิจารณาสาเหตุเป็น 2 ทาง คือ สาเหตุจากแรงจูงใจที่ทำให้เด็กสนใจที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และสาเหตุจากแรงผลักดันที่เด็กต้องออกไปทำงานนอกบ้านก่อนวัยอันสมควร

1. สาเหตุที่มาจากแรงจูงใจ มีด้วยกันหลายประการคือ นายจ้างนิยมจ้างแรงงานเด็ก เพราะค่าแรงเด็กต่ำ การปกครองดูแลและการให้สวัสดิการไม่ยุ่งยากเพราะเด็กควบคุมง่าย ไม่มีปากเสียง อีกประการหนึ่งคือ นายหน้าหรือสำนักงานเอกชนชักชวน

2. สาเหตุที่มาจากแรงผลักดัน เนื่องจากความยากจน เพราะความแห้งแล้ง ราคาพืชผลต่ำ และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงมาก เป็นประการแรก ประการที่สองคือความไม่รู้และค่านิยมใหม่ของเด็กในชนบท ประการสุดท้ายคือ การว่างจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว

จากการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายในการใช้แรงงานเด็ก ของ คมวิทย์ แดงไชยวัฒน์ (2529:19) พบว่า เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันซึ่งอยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม นายจ้างย่อมพยายามแสวงหากำไรให้มากที่สุด โดยเฉพาะนายจ้างในกิจการขนาดเล็กซึ่งมีการแข่งขันกันมากจึงพยายามที่จะลดต้นทุนการผลิตให้น้อยที่สุด เพื่อความอยู่รอดของกิจการ การที่นายจ้างทำการจ้างแรงงานเด็กนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่นายจ้างต้องการลดต้นทุนการผลิต โดยอาศัยความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ซึ่งเด็กไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ และเพื่อความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัว เด็กจึงต้องเข้ามาทำงาน โดยมีความคิดว่าได้ค่าตอบแทนน้อยยิ่งดีกว่าไม่มีงานทำ ซึ่งเป็นไปทำนองเดียวกับข้อค้นพบของคณะกรรมการสวัสดิการสังคมและแรงงาน (2526:53) ที่ว่าแรงงานเด็กช่วงอายุ 11-14 ปี ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ จะเข้าสู่ตลาดแรงงานหลายอาชีพ เพื่อช่วยหารายได้เข้าจุนเจือครอบครัว สืบเนื่องมาจากเศรษฐกิจบีบรัดตัว นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2529:24) ยังเห็นเพิ่มเติมว่า เด็กบางคนไม่ต้องการศึกษาต่อเพราะอยากทำงานมากกว่า บางคนเชื่อว่าเมื่อเข้าเมืองหรือกรุงเทพฯ แล้ว จะสามารถหางานที่สบายและมีรายได้ดี และเด็กที่ครอบครัวแตกแยกอาจจะต้องรับภาระเลี้ยงดูตนเอง และสมาชิกในครอบครัว การที่นายหน้าหรือสำนักจัดหางานเอกชนชักชวน นอกจากนั้น อาชีพของบิดามารดา เช่น กรรมกร มีส่วนทำให้เด็กต้องดำเนินชีวิตการทำงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม เหตุที่นายจ้างนิยมใช้แรงงานเด็กเนื่องจากงานบางลักษณะเหมาะสมกับเด็ก เด็กมีความว่องไว แรงงานเด็กสามารถทดแทนแรงงานผู้ใหญ่ได้ดี แม้คุณภาพจะต่ำบ้างแต่จ่ายค่าจ้างต่ำกว่ามาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คมวิทย์ แดงไชยวัฒน์ (2529:15) ที่พบว่า นายจ้างที่กล้าฝ่าฝืนกฎหมายเป็นประจำ เนื่องจากผลตอบแทนการจ้างคุ้มกับการเสี่ยงทำผิดกฎหมาย และอัตราเสี่ยงจากการถูกจับลงโทษมีน้อยมาก และโทษค่อนข้างเบา ก่อให้เกิดปัญหาการใช้แรงงานเด็กที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างแพร่หลาย

ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก

การใช้แรงงานเด็ก เป็นปัญหาที่มีบทบาทมากในสังคมปัจจุบันมีสาเหตุเนื่องมาจาก ปัญหาทางด้านกฎหมาย การที่กฎหมายได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองแรงงานเด็กไม่เหมาะสม เช่น การกำหนดอายุขั้นต่ำคือ ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบสองปีเป็นลูกจ้าง การไม่กำหนดระยะเวลาการทำงานของเด็กเอาไว้ต่างหาก หรือบทลงโทษไม่เหมาะสม ทำให้นายจ้างเจตนาที่จะเลี่ยงกฎหมายเพราะอัตราการเสี่ยงคุ้มค่าง่าบทลงโทษ เป็นต้น (เยาวันิจ สุนนานนท์ 2527:8) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2529:30) พบว่า นายจ้างส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องชั่วโมงทำงานที่มากเกินไป มีเวลาพักผ่อนไม่เพียงพอ และความไม่เหมาะสมของสภาพการทำงานบางประเภท ทำให้มีผลต่อสุขภาพอนามัยของเด็ก และความปลอดภัยในการทำงาน ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย การที่เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้นายจ้างเจตนาที่จะเลี่ยงกฎหมาย จึงมีการใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายเป็นประจำ อีกทั้งเจ้าของโรงงานและลูกจ้างมักจะไม่ได้ความร่วมมือเท่าที่ควร ในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่ที่เข้าไปตรวจโรงงาน ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของ เยาวันิจ สุนนานนท์ (2527:11) ที่พบว่า เจ้าหน้าที่ตรวจแรงงานของกรมแรงงานมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนโรงงานและความฉลาดของเจ้าของโรงงาน ถ้าเจ้าหน้าที่ไปตรวจโรงงานเลยเวลาราชการ ก็จะไล่เจ้าหน้าที่ไป บอกว่าหมดเวลาราชการ ประกอบกับการไปตรวจโรงงานจะแจ้งให้เจ้าของโรงงานทราบล่วงหน้า ทำให้เจ้าของโรงงานพาเด็กที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานหนีหรือซ่อนไว้

จากปัญหาทางด้านกฎหมายในการกำหนดอายุขั้นต่ำของแรงงานเด็ก การเอาโรคเอาเปรียบของเจ้าของโรงงาน เยาวันิจ สุนนานนท์ (2527:3) ยังเห็นเพิ่มเติมอีกว่า ระบบการศึกษาภาคบังคับยังไม่เข้มงวด ทำให้แรงงานเด็กบางส่วนหลบเลี่ยงที่จะเรียนต่อ และเข้าทำงานทำในระบบอุตสาหกรรมได้ ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2529:30) พบว่า เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ครบตามหลักสูตรภาคบังคับ และไม่มีโอกาสศึกษาต่อ จึงทำให้ขาดฝีมือ ประสพการณ์ และอำนาจในการต่อรอง เป็นเหตุให้ได้รับค่าจ้างต่ำ ได้รับการปฏิบัติจากนายจ้างอย่างกดขี่ทารุณไร้มนุษยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานเถื่อน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ในโรงงานไม่ดี และเด็กเบื่องาน ปัญหาความมั่นคงในการทำงาน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กนี้ เป็นปัญหาที่จะต้อง
ดำเนินการเพราะการที่เด็กต้องมาทำงานก่อนวัยอันสมควร และไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ไม่ว่าจะ
เป็นการศึกษายาสามัญ หรือการศึกษายาอาชีพทั้งในและนอกระบบ ย่อมทำให้เด็กไม่ได้รับการ
พัฒนาทักษะในการทำงาน ทั้งนี้เพราะงานส่วนใหญ่ที่เด็กรับจ้างทำนั้นจะเป็นงานที่ไม่ต้องการ
ความชำนาญ เป็นงานจำเจซ้ำซากและน่าเบื่อหน่าย นายจ้างไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาเพิ่ม
เติมและพัฒนาทักษะการทำงานด้วย ในสภาพเช่นนี้ทำให้อนาคตเด็กจะกลายเป็นแรงงานผู้ใหญ่ที่
ไร้ฝีมือ เนื่องจากขาดทั้งการศึกษาและทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นประชากรที่ไม่มีคุณภาพ
ซึ่งเป็นผลเสียโดยตรงต่อตัวเด็ก นอกจากนี้การนำเอาแรงงานเด็กเข้ามาทดแทนแรงงานผู้ใหญ่
บางส่วน เพื่อลดต้นทุนการผลิต เพราะค่าแรงเด็กราคาถูกก่อให้เกิดการว่างงานของผู้ใหญ่ นับ
ว่าเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของครอบครัว และกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ปัจจัยด้านสถานภาพส่วนตัว

ผลการเรียน

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า ผลการเรียนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาคือ
คั้งการศึกษาของ จรูญ พานิชย์ผลินไชย (2520:182) พบว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนสูงมีโอกาส
ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากที่สุด รองลงมาเป็นนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนปานกลาง และ
กลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำ มีโอกาสน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาวงศ์ จันทวานิช และคณะ (2525:
257-258) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ปัจจัยที่
ทำให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีโอกาสเรียนต่อ คือ พ่อแม่เห็นว่านักเรียนมีผลการ
เรียนค่อนข้างดี และมีผลการเรียนในวิชาสังคมศึกษาในระดับดี

นอกจากนี้ เทียมจันทร์ จากคุณฎาประทีป (2523:76) สุนันทา แสงทอง (2523:
105) และ สมเกียรติ ต้นสกุล (2520:77) ค้นพบตรงกันในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับ
โอกาสหรือความมุ่งปรารถนาศึกษาต่อในชั้นสูง ว่า โดยส่วนรวมผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมี
โอกาสหรือมีความมุ่งปรารถนาในการศึกษาต่อสูงกว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ตรงกับข้อค้น
พบของ ยูแมน (Youmans 1958:152-156) พบว่า จำนวนนักเรียนมากกว่า 4 ใน 5 ของ
นักเรียนที่มีความคาดหวังทางการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ได้ผลการเรียนระดับชั้น "ดี" ในการ
เรียนปีสุดท้ายในโรงเรียนมัธยม แต่มีจำนวน 1 ใน 2 ของนักเรียนที่ไม่ได้ตั้งความหวังที่จะ
ศึกษาต่อ จะมีผลการเรียนระดับชั้น "ดี" เป็นไปในทำนองเดียวกับผลการวิจัยของ จอห์นสัน

(Johnston 1975:3448) ที่ทำการศึกษเกี่ยวกับความคาดหวังทางการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนมัธยมและผู้ใหญ่ ในรัฐเวอร์มอนต์ (Vermont) พบว่า ความสามารถทางวิชาการมีผลโดยตรงต่อระดับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

ผลการวิจัยดังกล่าวแตกต่างกับผลการวิจัยของ พราวมาศ นนทยาธร (2520:88) ที่ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ไม่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการเรียนของนักเรียนซึ่ง ประเสริฐ แก้วเพชร (2528:174) พบเช่นเดียวกันว่า ผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดกับการศึกษาต่อ เกี่ยวกับวิชาที่มีผลการเรียนเป็นที่น่าพอใจกับความต้องการการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ นวลศิริ พงศ์ถาวรรภิญโญ (2529:127) เห็นเพิ่มเติมว่า วิชาที่มีผลการเรียนเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 4 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522:74) พบว่า การเรียนวิชาสังคมได้ที่มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการโอกาสทางการศึกษาต่อ

จากที่กล่าวมาข้างต้นความคิดเห็นเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับการศึกษาต่อแยกได้เป็น 2 แนวคิดคือ ฝ่ายแรกมีความเห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสทางการศึกษาต่อ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย และระดับอุดมศึกษา แต่ฝ่ายหลังมีความเห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อ

ความสนใจและความต้องการศึกษาต่อ

ความสนใจและความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาต่อเป็นเสมือนแรงจูงใจที่สำคัญยิ่งที่จะส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษา เพราะถ้ามีความต้องการทางการศึกษามาก ก็ย่อมสร้างแรงจูงใจในการศึกษาให้เกิดขึ้นได้มาก แต่ถ้ามีความต้องการทางการศึกษาน้อย แรงจูงใจที่จะให้การศึกษาประสบความสำเร็จก็ย่อมมีน้อย ดังการศึกษาของ เทียมจันทร์ จากฤกษ์ญาประทีป (2523:73-74) ในเรื่อง องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 7 พบว่า นักเรียนที่ได้ศึกษาต่อมีความต้องการในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษา มากกว่านักเรียนที่ไม่ต้องการศึกษาต่อ ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของ โวเฟิล (Dale Wolfe 1966:216) ได้สรุปว่า ความต้องการเรียนของนักเรียนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนต่อของนักเรียน นอกเหนือจากความสามารถของนักเรียน และความพอใจในการทำงานของโรงเรียนเดิม นอกจากนี้ กองแรงงานหญิงและเด็ก (2522:13) พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เด็กเข้าสู่

กองกำลังแรงงาน สาเหตุประการหนึ่งเป็นเพราะเด็กบางคนเกียจคร้านต่อการเรียน จึงออกสู่อุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในวัยเล่าเรียนโดยเห็นการทำงานสนุกกว่าการเล่าเรียน และยังมีรายได้ของตนเองอีกด้วย เกี่ยวกับการเลือกอาชีพนั้น ความสนใจในอาชีพก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตัดสินใจเลือกอาชีพ ดังการศึกษาของ คอบบินส์ (Dobbins 1969:2958) ในเรื่องความปรารถนาและความมุ่งหวังทางการศึกษาและการเลือกอาชีพของนักเรียนชาย จากหัวเมืองในรัฐหลุยเซียน่า จำนวนนักเรียน 492 คน ผลปรากฏว่า การเลือกอาชีพของนักเรียนจะขึ้นอยู่กับความสนใจ ความพอใจ ค่าจ้าง และลักษณะของงาน รองจากอิทธิพลของครอบครัว

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว

อาชีพของผู้ปกครอง

อาชีพแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ครอบครัวที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพใช้สมอง บุตรก็ย่อมมีโอกาสได้ศึกษาสูงขึ้น ส่วนครอบครัวที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพใช้แรงงาน บุตรมักจะไม่มีโอกาสศึกษาสูงด้วย ดังเช่นการศึกษาของ นกคัล คัมประวัตติ (2513:39) ในเรื่องความมุ่งหวังของบิดามารดาในเขตชนบทเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร กล่าวคือ บิดาที่ประกอบอาชีพรับราชการมีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับสูง ในขณะที่บิดาที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญเพ็ง ธาณี (2530:85) ได้ศึกษาเรื่อง สถานภาพของผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาล ปีการศึกษา 2528 ที่ได้ศึกษาต่อและไม่ได้ศึกษาต่อ พบว่า นักเรียนที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองประกอบอาชีพธุรกิจ รับราชการ และค้าขายที่มั่นคง จะได้ศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองประกอบอาชีพกรรมกรใช้แรงงาน และ ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2513:จ-ด) พบเช่นเดียวกันว่า บิดาที่มีอาชีพเกษตรกรรมจำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อมีน้อยกว่ากลุ่มอื่น เกี่ยวกับโอกาสการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมขึ้นไปพบ เช่นเดียวกันว่า อาชีพของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับโอกาสการศึกษาต่อ ดังเช่น ช่อทิพย์ ราศรีเกรียงไกร (2523:89) ศึกษาพบว่า บิดาที่มีอาชีพวิชาชีพ และอาชีพที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีแนวโน้มความมุ่งหวังให้บุตรหญิงและบุตรชาย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าขึ้นไปมากกว่าความมุ่งหวังของบิดามารดาที่มีอาชีพค้าขาย ให้บริการ (กรรมกร รับจ้าง) นอกจากนี้ เทียมจันทร์ จากคุณัญญาประทีป (2523:74) ยังพบว่า นักเรียนที่ได้ศึกษาต่อส่วนใหญ่แล้วมารดาจะประกอบอาชีพ มากกว่ามารดาของนักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ

งานวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับอาชีพของบิดามารดากับโอกาสศึกษาต่อนี้ มีนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาเรื่องนี้ ดังเช่น เอ็ดดี้ (Eddy 1969:2958-2959) ทำการศึกษาเพื่อจัดลำดับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาและเลือกอาชีพของนักเรียนจากมากไปหาน้อย พบว่าอาชีพของบิดามารดามีอิทธิพลมากที่สุด ส่วน เอลเดอร์ (Elder 1965:85) กล่าวว่าบิดาของนักเรียนที่ทำงานรับราชการ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามสำนักงานต่าง ๆ บุตรมักเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเป็นอย่างต่ำ และจากการศึกษาของ มาร์ติน กับ ฮัลเซย์ (Martin and Halsey 1969:180-182) พบว่า ผู้ที่มีความต้องการให้บุตรของตนได้รับการศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ได้แก่ บิดามารดาในกลุ่มอาชีพผู้บริหารชั้นสูง ร้อยละ 70 บิดาในกลุ่มที่ปฏิบัติงานในวิชาชีพ ร้อยละ 38.7 บิดาในกลุ่มอาชีพทางใช้แรงงานฝีมือร้อยละ 50 และบิดาในกลุ่มอาชีพปฏิบัติงานไร้ฝีมือ ร้อยละ 35 มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาจนจบมัธยมศึกษาขึ้นไป และบิดาในกลุ่มอาชีพปฏิบัติงานไร้ฝีมือร้อยละ 33.4 ไม่มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา ส่วน ไฮแมน (Hyman 1966:490) พบว่า ในบรรดาผู้ที่ต้องการให้บุตรของตนเรียนชั้นมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย ผู้ที่มีอาชีพเป็นนักธุรกิจ ร้อยละ 62 ช่างฝีมือ ร้อยละ 53 ชาวนาร้อยละ 47 ลูกจ้างที่ไม่ได้ทำงานฟาร์มร้อยละ 35 และอาชีพที่ใช้วิชาชีพ ร้อยละ 47 ในทำนองเดียวกัน ซีลแลน (Clellan 1962:490) พบว่า ระดับอาชีพของบิดามีความสัมพันธ์ทางบวกกับโอกาสการเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ถ้าบิดามารดามีระดับอาชีพสูง บุตรจะมีแนวโน้มที่จะได้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยด้วย เช่นเดียวกับ เฟลด์ และ ฮัลเซย์ (Floud and Halsey 1969:213) ที่พบว่า โอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนในสหรัฐอเมริกา ที่สำเร็จจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (Senior High School) หรือโรงเรียนมัธยมศึกษา (Grammar School) ระดับของสังคมที่แตกต่างกัน จะมีโอกาสเข้าเรียนแตกต่างกัน ผู้ที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพชั้นสูง มักจะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาสูงกว่าผู้ที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพในระดับต่ำ แม้จะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาในระดับเดียวกันก็ตาม

รายได้ของครอบครัว ✓

รายได้ของครอบครัวหรือฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้ไม่เพียงแต่ครอบครัวต้องมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษามากขึ้นเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการสูญเสียรายได้อื่นที่ได้ออกจากการทำงานของบุตรอีกด้วย จากการสำรวจ

ภาวะทางการศึกษาของประชากรในแหล่งชุมชนหนาแน่นของ ศิริ วรศิริ (2513:49) ณ บริเวณ บ่อนไก่ ตำบลลุมพินี อำเภอบุทมาศ จังหวัดพระนคร ผลปรากฏว่า ในชุมชนที่หนาแน่น ถ้าบิดา มารดามีการศึกษาและอาชีพรายได้สูง บุตรหลานก็ได้รับการศึกษาสูงด้วย ถ้าบิดารายได้ต่ำ บุตรหลานก็จะมีการศึกษาต่ำด้วย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พราวมาศ นนทยาธร (2520:88) ที่พบว่า รายได้ของบิดาและมารดาความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษา ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับนัยสำคัญ .01 จากการศึกษาของ นาคล คุ่มประวดี (2517:70) และ ผกาทิพย์ กระทบทอง (2522:66) มีความเห็นตรงกันว่า ครอบครัวที่มี ฐานะดี และปานกลางส่วนใหญ่มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป มากกว่าครอบครัวที่มีฐานะยากจน และอัตราส่วนของความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาใน ระดับมัธยมศึกษาจะลดลงตามลำดับของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในทำนองเดียวกัน ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2513:บทคัดย่อ) และ บุญเพ็ง ธาณี (2530:85) ก็พบว่า บุตรใน ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีโอกาสได้ศึกษาต่อมากกว่าบุตรที่ครอบครัวมีฐานะยากจน รายได้ต่ำ และ ประเสริฐ แก้วเพชร (2528:177) ก็พบว่า กลุ่มประชากรทั้งสี่กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาระดับอำเภอ นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่า รายได้เป็นตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด และผู้ปกครองที่มีรายได้เดือน ละต่ำกว่า 3,000 บาท จะไม่ให้บุตรเรียนต่อมากที่สุด

จากการศึกษาของ สงัด อุทรานันท์ (2513:35) ได้ทำการศึกษาเรื่องสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และสถานภาพที่เกี่ยวกับตัวเด็กบางประการทำให้เด็กไม่สามารถเข้าเรียนต่อ ในชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตการศึกษาภาคบังคับ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กไม่มีโอกาสเข้าเรียนต่อ คือ รายได้ครอบครัว แต่เมื่อพิจารณาเป็นกลุ่มจังหวัดพบว่า กลุ่มจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ รายได้ของบิดาไม่เป็นตัวแปรในการแยกกลุ่มนักเรียนที่เรียน ต่อและไม่เรียนต่อ แต่รายได้ของมารดา เป็นตัวแปรที่สำคัญในการแยกกลุ่มนักเรียนที่เรียนต่อ และไม่เรียนต่อ ในทำนองเดียวกันกับการศึกษาของ เทียมจันทร์ จากฤกษ์ญาประทีป (2523:75) ที่ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตการศึกษา 7 พบว่า เมื่อพิจารณาทั้งเซทรายได้ของบิดาและมารดา เป็นตัวแปรที่มีส่วนในการแยกนักเรียนที่ ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อเมื่อพิจารณาเป็นกลุ่มจังหวัด พบว่า กลุ่มจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อสูง และปานกลาง ไม่เป็นตัวแปรที่ใช้แยกกลุ่มนักเรียน และในกลุ่มที่มีการเรียนต่อต่ำ รายได้ของ บิดาไม่เป็นตัวแปรที่ใช้แยกกลุ่มนักเรียน แต่รายได้ของมารดาเป็นตัวแปรที่ใช้แยกกลุ่มนักเรียนได้

จากการศึกษาของ ครอส (Irving Krauss 1964:868) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเด็ก ในกลุ่มชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เทียบกับกลุ่มที่มีฐานะปานกลาง พบว่า จำนวนเด็กในกลุ่มที่มีฐานะปานกลางมีแนวโน้มที่จะต้องการศึกษาต่อสูงกว่ากลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ซึ่งมีจำนวนผู้ไม่ศึกษาต่อสูง ทำนองเดียวกับ ฮาร์บิสัน และไมเออร์ (Harbison and Myer 1964:11) พบว่า วัยรุ่นในช่วงอายุ 15-19 ปี จากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง จะมีโอกาสได้รับการศึกษาต่อโดยไม่หยุดชะงัก เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาต่อ เพราะต้องออกจากโรงเรียนมาทำงานเพื่อหารายได้สำหรับการศึกษาต่อระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา คริสโตเฟอร์ เจง (Christopher Jencks 1971:71) พบว่า จำนวนนักเรียนที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้ต่ำ จะมีร้อยละที่ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนน้อยกว่าพวกที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้สูง ในขณะที่พวกที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้สูง มีจำนวนร้อยละที่อยู่ในวิทยาลัยหลักสูตร 4 ปีของรัฐ น้อยกว่าพวกที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ส่วนนักเรียนที่มาจากรอบครัวที่มีรายได้ปานกลาง จะมีร้อยละที่ได้เรียนในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ เรมเมอร์ (Remmers 1956:227-228) ได้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการหยั่งเสียงนักเรียนระดับเตรียมอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัย Purdue ในเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติ ความคิดเห็น และความมุ่งปรารถนาของนักเรียน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งปรารถนาที่จะศึกษาต่อในชั้นสูงขึ้นไป พบว่า นักเรียนที่มาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม ระดับกลางมีความมุ่งปรารถนาในการศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่มาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม ระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปัจจัยด้านสังคมของครอบครัว

ขนาดของครอบครัว

ขนาดของครอบครัว หมายถึง จำนวนคนที่ผู้ปกครองต้องให้ความอุปการะ ถ้าผู้ปกครองต้องให้ความอุปการะคนในครอบครัวหลายคน อาจทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถส่งเสริมให้บุตรเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นได้ ดังการศึกษาของ ชูเพญศรี วงศ์พุทธา (2513:44-49) พบว่า ขนาดครอบครัวมีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของบุตร ครอบครัวที่มีบุตรมาก จำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อจะน้อยกว่าครอบครัวที่มีบุตรน้อย และครอบครัวที่มีบุตรเพียงคนเดียวมีโอกาสศึกษาต่อมากที่สุด รองลงมาคือ เด็กที่เป็นบุตรคนเล็ก และบุตรคนโต ส่วนบุตรคนกลางมีโอกาสศึกษาต่อน้อยที่สุด ส่วน จรูญ พานิชย์ผลินไชย (2520:182) พบว่า นักเรียนที่มีจำนวนพี่น้องในครอบครัวเกินกว่า

4 คน ได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 46 และนักเรียนที่มีจำนวนพี่น้องไม่เกิน 4 คน ได้เข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 54 ตรงกับข้อค้นพบของ ประเสริฐ แก้วเพชร (2528:177) ที่ว่า นักเรียนที่ไม่ได้เรียนต่อจะมีจำนวนพี่น้องมากกว่า 4 คน

ผกาทิพย์ กระทบทอง (2522:108) ได้พบว่า บิดาที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่จำนวนเท่าใด ก็ตามที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตเมือง จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับที่สูงกว่าบิดาที่อยู่อาศัยในเขตชนบทที่มีบุตรจำนวนเท่ากัน และทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท บิดาที่มีบุตรจำนวนน้อย (1-3 คน) จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปสูงกว่าบิดาที่มีบุตรจำนวนมาก (ตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป) และบิดาที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ไม่ว่าจะมียุทธจำนวนเท่าใด จะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมากที่สุด โดยเฉพาะบิดาที่มีบุตร 1-3 คน จะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับนี้มากที่สุด ขณะที่บิดาในเขตชนบทส่วนมากจะมีความมุ่งหวังให้บุตรเรียนแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น สุรินทร์ สว่างทอง (2523:105) พบว่า โดยส่วนรวมขนาดของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังในการศึกษา กล่าวคือ นักเรียนมีความมุ่งหวังในทางกลับกันกับขนาดของครอบครัว และเมื่อพิจารณาลำดับที่ของบุตรก็พบว่า นักเรียนมีความมุ่งหวังในทางกลับกันกับลำดับที่ของบุตร ซึ่งแตกต่างจากข้อค้นพบของ สงัด อุทรานันท์ (2513:143) พบว่า จำนวนพี่น้องในครอบครัวไม่มีผลต่อการศึกษาต่อของนักเรียนแต่ประการใด แต่สิ่งที่มีผลต่อการได้ศึกษาต่อของนักเรียนหรือไม่ คือ จำนวนพี่น้องที่กำลังศึกษาอยู่ ครอบครัวที่มีบุตรกำลังศึกษาอยู่มากจะไม่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในระดับสูงได้ดีเท่ากับ ครอบครัวที่มีบุตรกำลังศึกษาต่ออยู่น้อย และการศึกษาของ เขียมจันทร์ จากกัญญาประทีป (2523:75) ก็พบว่า จำนวนพี่น้องในครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีส่วนในการแยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อ โดยเฉพาะในกลุ่มจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อสูงเท่านั้น แต่จะไม่มีผลสำหรับกลุ่มจังหวัดที่มีอัตราการเรียนต่อปานกลาง และต่ำ

จากการศึกษาของ โอเฟิม (Ophiem 1980:4459 A) พบว่า นักศึกษาหลักสูตร 4 ปี ของมหาวิทยาลัยเคนซัส (Kensu State University) ที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 1978 โดยส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีบุตรมากกว่า 3 คนขึ้นไป

สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง

สถานภาพการสมรสของผู้ปกครองแสดงถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมของครอบครัว ครอบครัวที่ผู้ปกครองอยู่ด้วยกัน ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่บุตร เห็นความสำคัญของบุตร ย่อม

มุ่งหวังให้บุตรได้ศึกษาต่อ ในขณะที่ครอบครัวที่แตกแยกหรือขาดความสมบูรณ์ในครอบครัว บุตรอาจต้องออกจากโรงเรียนมารับภาระเลี้ยงดูตัวเองและสมาชิกในครอบครัว ดังเช่นผลการวิจัยของ สุนันทา แสงทอง (2523:36) พบว่า บิดามารดาที่มีสถานภาพสมรส สมรสมีความมุ่งหวังในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดาที่มีสถานภาพสมรสหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่มีบิดามารดาที่มีสถานภาพสมรสสมรสนั้น ทำให้สภาพครอบครัวมีความอบอุ่นมั่นคง มีบิดามารดาคอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และให้กำลังใจ จึงมีความมุ่งหวังในการศึกษาสูงกว่านักเรียนที่อยู่ในสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ เพราะย่อมจะมีภาระมากกว่า จึงทำให้ขาดความอบอุ่น และขาดกำลังใจ นอกจากนี้สภาวิจัยการศึกษาและฝึกอบรมแห่งชาติอินเดีย (National Council of Educational Research and Training Department of Educational Administration 1966:4-12) พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนออกจากโรงเรียนระหว่างปี 1963-1964 คือ นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ขาดบิดามารดาหรือขาดคนใดคนหนึ่ง แต่จากการศึกษาของ จอห์นสัน (Johnson 1981:569-570) กลับพบว่า สถานภาพการสมรสของผู้ปกครองเป็นตัวแปรที่ไม่สามารถนำมาใช้ในการจำแนกกลุ่มนักศึกษาที่ได้เรียนต่อ และที่ต้องลาออกจากมหาวิทยาลัยได้ ทำนองเดียวกัน พรามาต นนทยาธร (2520:77) ก็พบว่า สถานภาพสมรสของบิดามารดา และความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพการสมรสของผู้ปกครองหรือบิดามารดากับการศึกษาต่อ และออกจากโรงเรียนมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเห็นว่า สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง หรือบิดามารดาเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการศึกษาต่อ และออกจากโรงเรียน เพราะนักเรียนที่มีบิดามารดาอยู่ร่วมกันจะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น บิดามารดาจะคอยให้การช่วยเหลือ แนะนำ เด็กที่อยู่ในครอบครัวนี้จึงมีความมุ่งหวังในการศึกษาต่อ แต่กลุ่มหลังมีความคิดเห็นว่า สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง หรือบิดามารดาเป็นตัวแปรที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ และการออกจากโรงเรียนของนักเรียนซึ่งมักจะเป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษาสูง

ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

ระดับการศึกษาของผู้ปกครองแสดงถึง พื้นฐานทางความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ปกครอง นั่นคือผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน ย่อมเห็นความสำคัญของการศึกษาต่าง

กัน และบุตรย่อมได้รับการกระตุ้นทางการศึกษาต่างกันด้วย จากการศึกษาของ ประเสริฐ แก้วเพชร (2528:179) พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาอ่านออกเขียนได้ และระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะมีความคาดหวังให้บุตรได้รับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ส่วนผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา จะมีความคาดหวังให้บุตรได้รับการศึกษาสูงสุด ระดับอุดมศึกษามากที่สุด และผลการวิจัยของ ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2513:76) พบว่าระดับการศึกษาของบิดามีส่วนสำคัญต่อการศึกษาของบุตรอย่างมาก บิดาที่ได้รับการศึกษาสูงอัตราส่วนของบุตรที่เรียนต่อจะมากกว่าบุตรที่บิดาได้รับการศึกษาต่ำ หรือไม่เคยเรียนหนังสือเลย คือ บิดาที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือบิดาที่ไม่เคยเรียนหนังสือมาก่อน บุตรจะเรียนต่อมีเพียงร้อยละ 8.3 และ 7.2 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สงัด อุทรานันท์ (2513:140) พบว่า เด็กกลุ่มที่จะไม่เรียนต่อส่วนมากจะมีผู้ปกครองที่เรียนต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือไม่ได้เรียนต่อเลย ส่วนผู้ปกครองของเด็กกลุ่มที่ได้เรียนต่อส่วนมากจะเป็นผู้ปกครองที่เรียนจบตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป เนื่องจากผู้ปกครองของเด็กกลุ่มที่จะไม่เรียนต่อเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาคำมาก ดังนั้นจึงไม่สนใจและไม่ได้เอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานของตน ขณะเดียวกันก็ไม่สนับสนุนบุตรหลานเรียนต่อในชั้นสูง ๆ ทานองเดียวกับ นาคล คัมประวัตติ (2517:70) ที่พบว่า บิดาที่ได้รับการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 ขึ้นไป ส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป บิดามารดาที่ได้รับการศึกษาคำกว่าชั้นประถมปีที่ 4 และไม่เคยได้รับการศึกษา ส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา นอกจากนี้ ชวัญใจ เลอจันทร์ (2514:52) ศึกษาเกี่ยวกับการเลื่อนฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบท พบว่า การศึกษาของบุตรมักมีความสัมพันธ์กับการศึกษาของบิดา คือ ถ้าบิดามีการศึกษาสูงก็มีแนวโน้มที่จะส่งบุตรให้ได้รับการศึกษาสูงด้วย ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของ แกรส และ ฮอล (Glass and Hall 1969:216) ได้ศึกษาถึงระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวกับการเลื่อนระดับฐานะทางสังคมในสหราชอาณาจักร ปรากฏว่า นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางสังคมต่ำและระดับสังคมของบิดามีส่วนสำคัญที่จะทำให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ กัน คือ ถ้าบิดามารดาที่มีการศึกษาก็มักจะมีความคิดให้บุตรก้าวหน้า และได้รับการศึกษาสูง และจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองแถบชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ของ แชนนอน (Shannon 1964:169-173) พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาคำ คือ ผู้ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาในโรงเรียน และผู้ที่ไม่จบชั้นประถมศึกษาชั้นนั้น จะไม่ต้องการให้บุตรได้เรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ ถึงแม้จะเห็น

ว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นแก่บุตร แต่ก็ไม่ต้องทำให้บุตรเรียนต่อ เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 เพราะต้องการให้บุตรประกอบอาชีพเกษตรกรรมสืบต่อจากตน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานอง ณีรัฐฉวี เนาวประติษฐ์ (2528:61) ในเรื่องการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพประมงหลังจากจบ การศึกษาภาคบังคับ พบว่า บุตรสาวประมงของบิดาที่มีการศึกษาคำ คือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรือต่ำกว่า บุตรจะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ และกลุ่มที่บิดามีระดับการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 บุตรจะตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ

ซีเวล และ ชาร์ (Sewell and Shah 1968:191-209) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างการศึกษาของบิดามารดากับความมุ่งปรารถนาที่จะศึกษาต่อชั้นสูงขึ้นไป และกับผลสัมฤทธิ์ ในการศึกษาของนักเรียน พบว่า การศึกษาทั้งของบิดาและมารดา ให้ผลต่อความมุ่งปรารถนาที่ จะศึกษาต่อชั้นสูงขึ้นไป และต่อผลสัมฤทธิ์ในการศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ ยิ่งบิดามารดามี ระดับการศึกษาสูงมากขึ้นเท่าใด บุตรก็จะได้รับการศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้น และได้รับผลสัมฤทธิ์ ในการศึกษาสูงขึ้น และพบว่าระดับการศึกษาของบิดาจะมีผลกระทบต่อบุตรที่มีระดับสติปัญญาสูง มากกว่ามารดา ในขณะที่ระดับการศึกษาของมารดาจะมีผลกระทบต่อบุตรที่มีระดับสติปัญญาต่ำ มากกว่าบิดา

เทียมจันทร์ จาตุกัญญาประทีป (2523:74-75) ศึกษาระดับการศึกษาของบิดามารดา มาเป็นตัวแปรที่ใช้แยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ พบว่า ระดับการศึกษาของบิดา เป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการใช้แยกกลุ่มนักเรียน ส่วนระดับการศึกษาของมารดาเป็นตัวแปรที่มี ส่วนเพียงเล็กน้อยในการใช้แยกกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ ส่วน ผกาทิพย์ กระจ่มอมทอง (2522:110) ศึกษาพบว่า บิดาที่ไม่มีการศึกษาเลยในเขตชนบทต้องการให้บุตรศึกษาสูงกว่าตน เล็กน้อย คือระดับประถมศึกษาเท่านั้น และมากกว่า 1 ใน 4 ของบิดาที่ไม่มีการศึกษาในเขต เมือง ต้องการให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

ความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร

ผู้ปกครองหรือพ่อแม่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการกำหนดอนาคตทั้งในการศึกษาและอาชีพ ของบุตร แต่ทั้งนี้ผู้ปกครองบางส่วนถึงแม้จะต้องการให้บุตรได้รับการศึกษา ก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางสังคมของ ครอบครัว ตลอดจนจำนวนบุตรในครอบครัวที่มากเกินไป ดังการศึกษาของ ผกาทิพย์ กระจ่มอมทอง (2522:110) พบว่า บิดาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองทุกระดับชั้นฐานะทางเศรษฐกิจ ต่างมุ่งหวังให้บุตร

ของคนเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมากที่สุด รองลงมา คือ มุ่งหวังให้บุตรเรียนเท่าที่สามารถ และบิดาที่มีฐานะร่ำรวยจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับนี้ในอัตราส่วนที่สูงกว่าบิดาที่มีฐานะปานกลางและยากจน ส่วนบิดาที่อาศัยในเขตชนบท ทุกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ มุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับประถมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ มุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป และบิดาที่ฐานะยากจนจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับประถมศึกษาสูงกว่าบิดาที่มีฐานะปานกลาง และร่ำรวย บิดาที่มีฐานะร่ำรวยจะมุ่งหวังให้บุตรเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป สูงกว่าบิดากลุ่มฐานะอื่น ๆ และจากการศึกษาของ เทียมจันทร์ จากทฤษฎีอุปราคา (2523:75) พบว่า ในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการของบิดามารดาในการศึกษาของนักเรียน นักเรียนที่ได้ศึกษาต่อบิดามีความต้องการให้นักเรียนได้ศึกษาต่อมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ นอกจากนี้ พราวมาศ นนทยาธร (2520:89) พบว่า ความสนับสนุนของบิดามารดา หรือผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของบุตร ผู้มีความคาดหวังสูงและปานกลางส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ผู้มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ไม่ต้องการให้บุตรหลานศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และยังพบอีกว่า ความถี่ของการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาต่อ มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีความคาดหวังสูงส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำน้อยที่สุด และนักเรียนที่มีความคาดหวังต่ำส่วนใหญ่มาจากนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำนาน ๆ ครั้ง หรือไม่เคยเลย และนักเรียนที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้คำแนะนำเป็นบางครั้งบางคราว ซึ่งคล้ายคลึงกับ เรท์เบอร์ก และ เลสบีย์ (Rehberg and Liestby 1967:373-374) ที่พบว่า ความสนับสนุนของบิดามารดาที่มีต่อการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตร และความถี่ของการให้คำแนะนำของบิดามารดา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความคาดหวังทางการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตร

จากรายงานเกี่ยวกับปัญหาความสูญเสียเล่าทางการศึกษา และการออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาของอัฟกานิสถาน ปาสวัค (Pazhwak 1966:266) ได้กล่าวว่า เหตุผลที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้ปกครองของนักเรียนมีความต้องการแรงงานเด็กมาก ความต้องการนี้เป็นสิ่งจำเป็นจนทำให้พ่อแม่ล้มเลิกคิดถึงการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการลงทุนระยะยาว นอกจากนั้นผู้ปกครองของนักเรียนบางกลุ่มไม่ต้องการให้บุตรหลานของตนได้ศึกษาเล่าเรียน นอกเหนือไปจากการเรียนในสุเหร่า การไม่ส่งเสริมการศึกษานี้ถือว่าเป็นภัยจัญสำคัญที่ทำให้ให้นักเรียนต้องออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษา และจากการศึกษาของ ฮัลเชย์ เฟลาร์ด

และ แอนเดอร์สัน (Halsey Floud and Anderson 1969:228) พบว่า พ่อแม่คาดหวังจะให้บุตรทำงานแทนที่จะเข้ามหาวิทยาลัย หรือจากผลการวิจัยของ แคลคัล และ เลสเซอร์ (Kandal and Lesser 1969:212) พบว่า ความมุ่งหวังของบิดามารดา มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการศึกษาและการประกอบอาชีพของบุตร และยังมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มเพื่อน และมากกว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจด้วย

ปัจจัยด้านสังคมโรงเรียน

ครูแนะแนว

บทบาทของครูแนะแนวในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการแนะแนวทางการศึกษาหรือการแนะแนวอาชีพ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้ได้เรียนอย่างถูกต้อง หรือช่วยในการวางแผนการประกอบอาชีพได้เหมาะสม (วัชร ทรัพย์มี ม.ป.ป.:16 และ พจน์ สะเพียรชัย 2529:35) ทักษะการศึกษาของ ไครเบอร์ก (Kriedberg 1972:159-A) ได้ศึกษาบทบาทของผู้ให้คำปรึกษาในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ให้คำปรึกษา ครู และนักเรียนโรงเรียนมัธยม-แบบประสมแถบชานเมืองบอสตัน 14 โรงเรียน พบว่า ทั้งผู้ให้คำปรึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่าผู้ให้คำปรึกษา ควรจะมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนในด้านการเลือกสถานที่เรียนต่อ ส่วนการศึกษาของ ฟอริไซท์ (Forsythe 1972:566-567) ได้ศึกษาความเห็นของผู้ให้คำปรึกษา และนักเรียนที่มีต่อหน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษา โดยทำการศึกษาที่วิทยาลัยชุมชนรัฐเทนเนสซี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความเห็นว่าการให้คำปรึกษาทางด้านการเรียน และการเลือกอาชีพเป็นเรื่องสำคัญที่สุด แต่ผู้ให้คำปรึกษาเห็นว่าการให้คำปรึกษาในปัญหาทางด้านอารมณ์มีความสำคัญกว่า ซึ่งตรงกับที่ กิลมัวร์ (Gilmore 1975:4156-A) ได้ทำการศึกษาทัศนะของนักการศึกษา ผู้ทำงานด้านการให้คำปรึกษาผู้ให้คำปรึกษา ครู และผู้บริหาร ที่มีต่อหน้าที่อันจำเป็นของผู้ให้คำปรึกษา ในวิทยาลัยชุมชนรัฐแคลิฟอร์เนีย ผลการศึกษาพบว่า ทั้งนักการศึกษา ผู้ทำงานด้านการให้คำปรึกษา ครู และผู้บริหาร ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้ให้คำปรึกษาควรจะทำหน้าที่ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนในปัญหาทางการศึกษา การเลือกอาชีพ และปัญหาส่วนตัวและสังคม

จากการศึกษาของ อนันต์ สุวรรณณี (2519:89-90) ได้ศึกษาสภาพการจัดบริการแนะแนว และบทบาทของครูแนะแนวในทัศนะของครู และนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบประสมภาคใต้ ใช้กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 459 คน ครูจำนวน 132

คน พบว่า นักเรียนและครูมีทัศนคติต่อการให้บริการแนะแนวอยู่ในระดับเดียวกัน แต่ก็มีแนวโน้มว่า นักเรียนมีทัศนคติว่าครูในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือนักเรียน ในการเลือกวิชาเรียน การเลือกสายการเรียน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเลือกโรงเรียนที่จะศึกษาต่อ ด้านบทบาทของครูแนะแนว พบว่า ครูและนักเรียนมีความต้องการที่จะให้ครูแนะแนวช่วยเหลือนักเรียน ในด้านการเรียนในระดับมาก เช่น ในด้านการจัดหาทุนการศึกษา การให้รายละเอียดและข่าวสารเกี่ยวกับการเรียนต่อในระดับสูง ส่วนบทบาทของครูแนะแนวในการให้ความช่วยเหลือนักเรียน ด้านการเลือกอาชีพ พบว่า โดยส่วนรวมแล้วครูและนักเรียนมีความต้องการให้ครูแนะแนวช่วยเหลือนักเรียนในด้านนี้อยู่ในระดับมาก

กลุ่มเพื่อน

บทบาทของกลุ่มสังคมในโรงเรียนที่มีความสำคัญ คือ กลุ่มเพื่อน เพราะบ่อยครั้งที่ความคิดและการกระทำของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลและช่วยในการตัดสินใจของเด็ก ดังที่ คาร์เตอร์ (Carter 1962:172) กล่าวว่า ในโรงเรียนนั้นกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการตัดสินใจที่จะศึกษาต่อในชั้นการศึกษาที่สูง การที่ได้รู้จักและสนิทสนมกับนักเรียนที่เรียนเก่งจะมีส่วนและช่วยกระตุ้นให้เพื่อนมีการศึกษาต่อ และจากการศึกษาของ โบรแกน (Betty Can Brogan 1979:6678-A) ในเรื่องลักษณะเฉพาะบางประการทางด้านการศึกษา ด้านครอบครัว และลักษณะส่วนตัวของนักเรียนที่ออกกลางคัน และที่สำเร็จการศึกษา พบว่า ลักษณะส่วนตัวที่มีนัยสำคัญ คือ ชอบโรงเรียน ระดับการศึกษาของเพื่อนสนิท ความต้องการเรียนต่อของเพื่อน นอกจากนี้ ณัฐวุฒิ เนาวประสิทธิ์ (2528:73) ได้ศึกษาการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพประมง หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ พบว่า กลุ่มเพื่อนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ กล่าวคือ บุตรสาวประมงส่วนใหญ่คิดว่าเพื่อนจะออกจากโรงเรียนไปประกอบอาชีพประมงแล้วทำให้ตนเองคิดที่จะไปประกอบอาชีพประมงบ้าง

สิ่งจูงใจทางสังคม

สภาพสังคมปัจจุบัน สิ่งจูงใจทางสังคม เช่น สื่อมวลชนต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ทั้งในรูปการให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง ของพ่อแม่ผู้ปกครองและเด็ก เป็นอย่างมาก จากการศึกษาของ ชูเพ็ญศรี วงศ์พุทธา (2513:๑) พบว่า ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพล

ต่อการศึกษาคือของเด็กวัยรุ่น ได้แก่ การรับสื่อสารต่าง ๆ ของบิดา เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ เป็นต้น ตรงกับข้อค้นพบของ จันทนา นนทิก (2521:81) พบว่า การรับข่าวสาร ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับประเภทของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่นักเรียน เข้าศึกษาต่อ

จากรายงานการวิจัยอิทธิพลของสื่อต่อเด็กในกรุงเทพมหานคร ของ สุกัญญา ศิระวนิช และ นันทิกา คุ่มไพโรจน์ (2526 :27-28) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 จาก 17 โรงเรียน พบว่า เด็กที่มาจากระดับต่ำ ชอบข่าวจากสื่อประเภทวิทยุ และ โทรทัศน์มากกว่าระดับอื่น และความนิยมในข่าวของเด็กกลุ่มนี้ไม่ปรากฏในประเภทอื่น และยังพบอีกว่า เด็กผู้ชายชอบเนื้อหาที่มีสาระมากกว่าเด็กผู้หญิง เช่น ข่าว สารคดี ความรู้ บุคคล สำคัญ ส่วนการศึกษาของ บำรุงสุข สีหอำไพ และคณะ (2518:177) ได้ศึกษาอิทธิพลโทรทัศน์ ต่อเด็กไทย พบว่า เด็กจะใช้โทรทัศน์ในฐานะสื่อของความบันเทิงมากกว่าจะดูเหมือนกับว่าเด็ก ถูกนำเข้าสู่โลกของความเพ้อฝันมากกว่าความจริง จำนวนเปอร์เซ็นต์ที่เด็กดูรายการสารคดี หรือรายการเพื่อการศึกษาค่อนข้างต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายการประเภทบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ การ์ตูน และถ้ารายการศึกษาถูกปรับปรุงให้ดูสนุกมากเท่า ๆ กับให้สาระ ก็อาจได้รับความนิยม หรือดึงดูดใจเด็กได้ ส่วนเนื้อหาของทีวีที่มีอิทธิพลต่อเด็กในแง่ความบันเทิงส่วนตัว ที่จะถือเอาเป็นแบบอย่างในอนาคต เช่น มุ่งหวังที่จะเป็นตำรวจ ทหาร ครู หมอ เป็นต้น

วิล แยมสาขา (2524:86) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้อ่านหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่ ในจังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่ที่มีต่อการรณรงค์ในด้านการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม พบว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่ในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่เห็นว่าหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่มีประโยชน์ ให้ความรู้มาก และเคยนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ ผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรม เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่มากที่สุด และผู้อ่านหนังสือพิมพ์สารผู้ใหญ่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้มากกว่าผู้อ่านน้อย นอกจากนี้ เสมสุข อุไรสวัสดิ์ (2529: 64) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารและการแสวงหาข่าวสารการรับสมัครงานของผู้สมัครเป็นอาสาพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างความมากน้อยในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป และข่าวสารการรับสมัครงานอาสาพัฒนา กับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้สมัครเข้าเป็นอาสาพัฒนา แต่อยู่ในระดับต่ำ

จากผลการวิจัยและการศึกษาที่ได้อบรมรวมมา พอสรุปได้ว่า การที่ผู้จบหลักสูตรประถมศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป และออกจากโรงเรียนเพื่อประกอบอาชีพนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง

ด้านสถานภาพส่วนตัว ได้แก่ การมีผลการเรียนค่อนข้างดี และดี การมีความสนใจและความต้องการเรียนต่อของนักเรียนเอง บัณฑิตด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ได้แก่ การที่ผู้ปกครองหรือบิดามารดาประกอบอาชีพรับราชการ ธุรกิจ และค้าขาย ครอบครัวมีรายได้สูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี บัณฑิตด้านสังคมของครอบครัว ได้แก่ การอยู่ในครอบครัวขนาดเล็ก มีจำนวนพี่น้องไม่เกิน 4 คน ครอบครัวอยู่ในเขตเมือง การที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 และผู้ปกครองให้การแนะนำ สนับสนุนการศึกษาของบุตร บัณฑิตด้านสังคมโรงเรียน ได้แก่ การได้รับการแนะแนวทางการศึกษา หรือการแนะแนวอาชีพจากครู การได้รับแรงจูงใจมาจากกลุ่มเพื่อน บัณฑิตสุดท้ายคือเจตคติของสังคมในเรื่องการเรียนต่อ หรือการทำงาน ได้แก่ สิ่งจูงใจทางสังคม เช่น สื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในการให้ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและติดตามว่า บัณฑิตที่กล่าวมาข้างต้นนั้น บัณฑิตด้านใดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อและการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้จบหลักสูตรประถมศึกษาอย่างน้อยเพียงใดสำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพทั่วไปทางการศึกษาของจังหวัดสมุทรสาคร

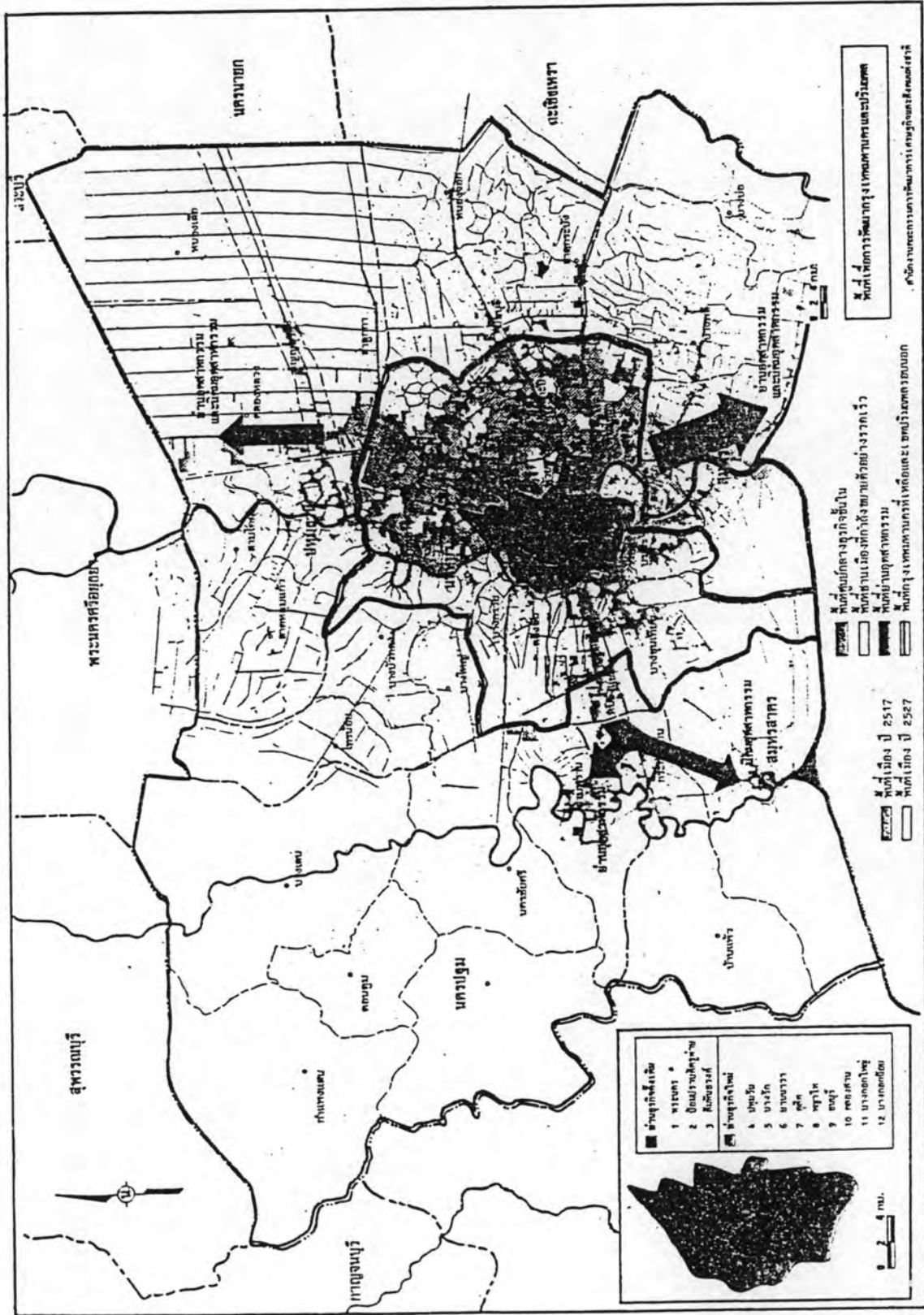
สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม

ตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) (2530: 295-299) ระบุว่า จากการขยายตัวของประชากรในกรุงเทพมหานคร ในอัตราค่อนข้างสูงคือประมาณร้อยละ 3.8 ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของประเทศ ที่มีเพียงร้อยละ 2.5 ต่อปีในช่วงเวลาเดียวกัน จะทำให้ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฉบับที่ 6 จะมีประชากรทั้งสิ้น 9.3 ล้านคน ดังนั้นจึงคาดได้ว่า กรุงเทพมหานคร และปริมณฑลยังคงจะเป็นฐานเศรษฐกิจและฐานการจ้างงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยที่จะย่างเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น จะทำให้ฐานเศรษฐกิจในเขตเมืองใหญ่ ๆ ยิ่งจะเพิ่มบทบาทสำคัญต่อการจ้างงานมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดแผนนโยบายพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ ๆ ให้เป็นกลยุทธ์หลักของการพัฒนาประเทศสืบต่อไป แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงได้กำหนดแผนพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะชั้น ได้แก่ การพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกำหนดแผนนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับพื้นที่เป้าหมายที่เป็นที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ พื้นที่ย่านอุตสาหกรรม ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 75 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่เฉพาะในเขตอุตสาหกรรมตามผังเมืองรวมและนิคมอุตสาหกรรม

ได้แก่ บริเวณอำเภอเมืองสมุทรปราการ พระประแดง บางพลี และอำเภอเมืองปทุมธานี คลองหลวง ธัญบุรี อำเภอเมืองสมุทรสาคร กระทุ่มแบน และอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีทั้งนิคมอุตสาหกรรม และเป็นย่านที่อุตสาหกรรมขยายตัวไปตั้งโรงงานมากขึ้น เป็นบริเวณที่มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยของประชากรสูง คือ ประมาณร้อยละ 40 ต่อปี ในส่วนของจังหวัดสมุทรสาคร จากรายงานของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2529:1-2) ให้เหตุผลความเป็นมาในการเลือกจังหวัดสมุทรสาคร เป็นโครงการนิคมอุตสาหกรรมสมุทรสาคร เนื่องจากเหตุผลดังนี้คือ

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ สภาพของอำเภอเมืองเป็นที่ลุ่มชายทะเล มีน้ำทะเลขึ้นถึงโดยทั่วไป แต่ก็มีบริเวณที่ดอนซึ่งมีน้ำทะเลขึ้นไปไม่ถึงบ้างเล็กน้อย ซึ่งมีลักษณะเหมาะสมที่จะประกอบอาชีพในการประมงฟาร์มกุ้งและสวนผลไม้ ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และสำคัญ ๆ ก็คือ อุตสาหกรรมการประมงและอุตสาหกรรมอื่น เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า โลหะ เคมีภัณฑ์ กระจก เซรามิก อาหาร เครื่องดื่ม ไม้ และเครื่องตกแต่งบ้าน เป็นต้น ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมเหล่านี้ได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากการสำรวจของ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรสาคร (2530:1) ในปี 2530 มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ อยู่จำนวน 693 โรงงาน นอกจากบริเวณอำเภอเมืองแล้วก็ยังมีบริเวณอำเภออื่น ๆ ที่มีบริเวณมีลักษณะเป็นที่ดอน ใช้ทำการเกษตรกรรมไม่ได้ผลควรจะเปลี่ยนสภาพเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ที่จะอำนวยผลดีในทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนากรุงเทพมหานคร ต้องการให้มีการขยายตัวไปยังเขตจังหวัดรอบ ๆ นอก โดยเฉพาะที่จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อกระจายแหล่งงานและบริเวณที่พักอาศัยไปยังบริเวณดังกล่าวด้วย ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรม และเป็นการช่วยลดความแออัดของประชากรในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งเป็นแหล่งเพิ่มงานในท้องถิ่น และบริเวณใกล้เคียง การนิคมอุตสาหกรรมฯ จึงพิจารณาเห็นว่า บริเวณจังหวัดสมุทรสาครเป็นที่เหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมอีกแห่งหนึ่งในลักษณะสมบูรณ์แบบ Self-Sufficient Industrial Community ซึ่งประกอบด้วยบริเวณพื้นที่อุตสาหกรรมพร้อมด้วยเขตที่พักอาศัย บริการชุมชนต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงและสร้างสรรค์ให้เป็นบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่อาศัยต่อไป และเนื่องจากความได้เปรียบทางสถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ติดกับทะเล แม่น้ำ ถนน และสะดวกในการขนส่งและคมนาคมกับกรุงเทพฯ มากที่สุด

ในค้ำานสภาพสังคมของจังหวัดสมุทรสาคร ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนเชื้อสายรามัญ ซึ่งตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีประชากรรวมทั้งสิ้น 318,299 คน เป็นชาย 159,608 คน หญิง 158,691 คน ประชากรร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในเขตชนบท ที่เหลือร้อยละ 20 อยู่ในเขตเมือง ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 373.93 คนต่อตารางกิโลเมตร ทางค้ำานเศรษฐกิจประชากรร้อยละ 57.87 ของจังหวัดมีอาชีพทางค้ำานการเกษตร ได้แก่ ประมง ทั้งการประมงน้ำเค็ม และการประมงน้ำจืด รองลงมาได้แก่ การทำนา การทำสวนมะพร้าว ทำสวนองุ่น สวนส้ม และการปลูกผัก นอกจากนี้การอุตสาหกรรม การค้าและบริการเป็นอาชีพที่ทำรายได้ส่วนใหญ่มาสู่จังหวัด ดังกล่าวมาข้างต้น ตามรายงานผลิตภัณฑ์ภาคประจำจังหวัดของกองบัญชาการประจำชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2526 ปรากฏว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัดประมาณ 8,376.1 ล้านบาท สาขาอุตสาหกรรมมากที่สุด คือ 2,339.3 ล้านบาท โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการประมง นอกนั้นได้แก่ อุตสาหกรรม-ทอผ้า โลหะ เคมีภัณฑ์ กระจก ทราย เซรามิก อาหาร เครื่องดื่ม ไม้ และเครื่องตกแต่งบ้าน รองลงมาคือ สาขาเกษตรกรรม จำนวน 2,168.7 ล้านบาท และสาขาการส่งออก เป็นอันดับสุดท้ายประมาณ 2,060.6 ล้านบาท รายได้เฉลี่ยของประชากรคนละประมาณ 34,017 บาท/ต่อปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2523:21)

จังหวัดสมุทรสาคร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง-สมุทรสาคร อำเภอกะทู้ม้วน และอำเภอบ้านแพ้ว

1. อำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นอำเภอหนึ่งที่มีเนื้อที่ทั้งหมด 480.126 ตารางกิโลเมตร หรือ 300,078.750 ไร่ ประชากรส่วนใหญ่มีทั้งคนไทย คนเชื้อสายจีน และเชื้อสายรามัญ รวมทั้งสิ้น 110,992 คน เป็นชาย 56,029 คน และหญิง 54,963 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 231.18 คน/ตารางกิโลเมตร ประกอบอาชีพด้านการประมงเป็นหลัก

2. อำเภอกะทู้ม้วน มีเนื้อที่ทั้งหมด 132.00 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 68,606 คน เป็นชาย 33,774 คน และหญิง 34,892 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 520.19 คน/ตารางกิโลเมตร เนื่องจากอำเภอกะทู้ม้วนเป็นอำเภอหนึ่งที่มีพื้นที่ใกล้กรุงเทพฯ มีการคมนาคม และขนส่งสะดวก จึงมีผู้นิยมมาตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในสองฝากของถนนเพชรเกษม ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพใช้แรงงานตามโรงงาน เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานเซรามิก โรงงานกระจก โรงงานเคมีภัณฑ์ เป็นต้น

3. อำเภอบ้านแพ้ว มีเนื้อที่ทั้งหมด 239.098 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรทั้งสิ้น 83,636 คน เป็นชาย 41,004 คน และหญิง 42,632 คน ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 349.79 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสาคร 2531:5-7)

สภาพทั่วไปทางการศึกษา

สำหรับในด้านการศึกษาของจังหวัดสมุทรสาครนั้น มีสถาบันการศึกษา 4 ระดับคือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา ในการจัดการศึกษานั้น จังหวัดสมุทรสาครมีสถานศึกษาที่เปิดรับนักเรียนก่อนประถมศึกษาจำนวน 93 แห่ง มีครูทั้งหมด 190 คน นักเรียนทั้งหมด 6,209 คน มีห้องเรียน 203 ห้อง สามารถจัดการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 35 ของเด็ก อายุ 3-5 ปี มีโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหมด 136 โรงเรียน ครู 2,067 คน นักเรียน 40,378 คน ห้องเรียน 11,473 ห้อง หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มี 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และเทศบาล ระดับมัศึกษามีโรงเรียนทั้งหมด 12 โรงเรียน เป็นโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 11 โรงเรียน และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 1 โรงเรียน มีครู 510 คน นักเรียน 8,337 คน และห้องเรียน 213 ห้อง ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา มี 2 แห่งคือ วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสาคร และวิทยาลัยพลศึกษาสมุทรสาคร (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด 2531:6-7)

ในด้านคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการประเมินในรายกลุ่มประสบการณ์ ปีการศึกษา 2529 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529:46) พบว่า กลุ่มทักษะภาษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 59.09 กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 43.63 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 56.65 และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 66.48 โดยที่ผลการประเมินในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในระดับประเทศ นักเรียนชั้นประถมศึกษาในจังหวัดสมุทรสาครที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2529 ที่เข้าศึกษาต่อ จำแนกตามอำเภอได้ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำแนกตามอำเภอ

จังหวัด อำเภอ	นักเรียนจบชั้น ป.6 ปีการศึกษา 2529	นักเรียน ม.1 ปีการศึกษา 2530				ร้อยละของอัตราการเรียนต่อชั้น ม.1			
		รัฐ		สช.	รวม รัฐ+สช.	รัฐ		สช.	รวม รัฐ+สช.
		กรมสามัญฯ	อื่น ๆ			กรมสามัญฯ	อื่น ๆ		
สมุทรสาคร	5,281	2,080	-	24	2,104	39.39	-	0.45	39.84
เมืองฯ	2,786	1,090	-	-	1,090	39.12	-	-	39.12
กระทุ่มแบน	1,232	615	-	-	615	49.92	-	-	49.92
บ้านแพ้ว	1,263	375	-	24	399	29.69	-	1.90	31.59

ที่มา : กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า จำนวนนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 จำนวน 5,281 คน เป็นผู้ที่ศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทั้งของโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 2,104 คิดเป็นร้อยละ 39.84 ที่เหลือร้อยละ 60.16 เป็นผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ

จากข้อมูลที่ได้แสดงในด้านเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และสภาพทั่วไปทางการศึกษาของจังหวัดสมุทรสาคร จะเห็นได้ว่า จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการประกอบอาชีพทั้งทางการเกษตร การค้าและบริการ และที่สำคัญคือการอุตสาหกรรมโดยที่มีการกำหนดให้จังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ย่านอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร สำหรับสภาพทางการศึกษาพบว่าอัตราการเรียนต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยังอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ไม่บรรลุตามเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยต่อการออกไปประกอบอาชีพ การวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องกับการเข้าศึกษาต่อ และการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้จบหลักสูตรประถมศึกษาเป็นสำคัญ